

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**Резюме**

Актуальність дослідження викликана тим, що сьогодні в системі вищої освіти інтенсивно відбувається перехід до нових освітніх стандартів, реалізується індивідуальний особистісно-орієнтований підхід в освітньому середовищі, до пріоритетних завдань належить виховання креативної особистості, здатної до творчої діяльності в різних сферах життя, це насамперед, робить її конкурентоспроможною на ринку праці в усьому світі. Ефективна комунікація, креативність, мобільність та творчий підхід – основні вимоги сучасного ринку для випускників закладів вищої освіти. Тому на даному етапі розвитку суспільства, викладачі ЗВО мають організувати освітнє середовище творчо, удосконалювати та модернізувати класичні методи навчання, розвивати креативність та критичне мислення здобувачів вищої освіти. **Мета статті** полягає в обґрунтуванні важливості розвитку креативності у професійній підготовці здобувачів вищої освіти. Діяльність викладачів спрямована насамперед на поглиблення пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти, їх залучення до креативної самостійної діяльності, забезпечення високого рівня підготовки майбутніх фахівців, розвиток їх конкурентоспроможності, формування творчої активності. Використання **методів** наукового пізнання: аналіз та синтез – для здійснення характеристики ключових понять дослідження; аналіз документів – для вивчення наукових джерел, нормативних, законодавчих актів; систематизація та узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій, що дали змогу з'ясувати переваги розвитку креативності в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти; емпіричних (інтерв'ювання, анкетування, спостереження за освітнім процесом).

Результати дослідження показали, що вирішення цих завдань є актуальними особливо в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Особливого значення нині набувають уміння випускника ЗВО самостійно мислити, сміливо пропонувати нестандартні ідеї, проявляти творчий підхід до вирішення різноманітних ситуацій, що зумовлює спрямування системи сучасної освіти до ефективного розвитку креативних здібностей здобувачів вищої освіти і дозволили зробити **висновок** про те, що розвиток креативності у здобувачів вищої освіти в процесі професійної підготовки сприяє їх успішному працевлаштуванню надалі.

Ключові слова: креативність, креативна компетентність, особистісний підхід, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, методи розвитку творчості, здобувач вищої освіти.

Вступ. Зміни які відбуваються в 21 століття впливають на професійну підготовку здобувачів вищої освіти, сьогодні творча особистість стає досить вагомим для суспільства на всіх етапах його розвитку та конкурентоспроможною в усьому світі. Зміни у суспільстві, що відбуваються досить швидко, потребують від людини якостей, котрі б дозволяли творчо і продуктивно підходити до будь-яких змін. Для того, щоб вижити у ситуації постійних змін, щоб адекватно на них реагувати, особистість повинна активізувати свій творчий потенціал. Відповідаючи на виклики часу, з'явилося багато освітніх новацій, запроваджено різноманітні методи та засоби навчання. Якщо студенти хочуть змагатися в глобальному світі, вони повинні володіти різними навичками, включаючи навички критичного мислення та креативності, відповідно до рамок 21 століття. Таким чином, виникає протиріччя між репродуктивним характером традиційної системи освіти і нагальною потребою суспільства у креативній системі розвитку особистості. Формування творчої особистості є однією з найважливіших цілей у процесі підготовки сучасного конкурентоспроможного фахівця.

Мета статті полягає у дослідженні креативності як складової професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Завдання дослідження: 1) аналіз феномену «креативність» як складової професійної підготовки здобувачів вищої освіти; 2) аналіз та інтерпретація результатів щодо розвитку креативності в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Методи дослідження. У дослідженні для реалізації мети дослідження було використано комплекс методів наукового пізнання: аналіз та синтез – для здійснення характеристики ключових понять дослідження; аналіз документів – для вивчення наукових джерел, нормативних, законодавчих актів; систематизація та узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій, що дали змогу з'ясувати переваги розвитку креативності в процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти; емпіричних (інтерв'ювання, анкетування, спостереження за освітнім процесом).

Результати. Насамперед, у дослідженні було здійснено аналіз понять «креативність» та «креативна компетентність».

Феномен «креативність» багатовекторний, вітчизняні та закордонні дослідники його розглядають з різних точок зору, а саме, як складову особистості (О. Бодальова, О. Боровець, Т. Л. Виготський, У. Джеймс, Г. Костюк, Ж. Піаже, С. Рубінштейн), як механізми креативного мислення (Г. Альтшуллер, Д. Богоявленська, Е. де Боно, Дж. Гілфорд, В. Моляко, Я. Пономарьов, П. Торренс), як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг); досліджують особливий характер мотивації креативів (С. Голлан, Р. Кеттел, Д. Мак-Кіннон та ін.).

Термін креативність в психологічному словнику розглядається як творчі здібності індивіда – здібності породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації (Словарь практического психолога, 1998).

Британський психолог та письменник Едвард де Боно розробив систему організації мислення "Шість капелюхів мислення", він наголошує на тому, що креативність та креативне мислення заохочує людей мислити поза сталими патернами та дивитись на речі з іншої точки зору. До основних навичок креативного мислення можна віднести генерування ідей, відкритість до нового, уява та цікавість, розсудливість і дивергентне мислення: пошук різних рішень для вирішення однієї і тієї самої проблеми.

Налагодженню суб'єктної взаємодії «викладач-студент», що є запорукою креативного освітнього середовища у процесі проведення лекційних занять сприяє використання трафаретів лекцій, кластерного методу та методу інтерв'ювання, ментальних карт, що впливає як на розвиток креативної складової, так і на формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Важко заперечити, що креативність є невід'ємною складовою більш широкого поняття у психологічному контексті: творчості. П. Енгельмейер пропонує своє бачення, творчість є життям, а життя є творчістю, тобто уся діяльність людини пронизана творчістю як процесом створення суттєво нового продукту, є її проявом і наслідком. (Енгельмейер, 2006:56).

Розглядаючи структуру креативності майбутнього фахівця, тобто, здобувача вищої освіти, І. Гриненко виділяє такі компоненти: мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивний, конативний і результативний (Гриненко, 2008:52). На думку науковця, мотиваційний компонент передбачає формування мотивації успіху та подолання боязні невдачі, когнітивний – оволодіння знаннями психолого-педагогічних основ креативності (процес, якості особистості й кінцевий продукт), конативний – застосування прийомів і методів генерування та аналізу ідей, емоційно-ціннісний – сприяння стану психофізіологічної когерентності (взаємозв'язку) і розвиток ціннісних орієнтацій шляхом «прийняття поняття культури», результативний – створення креативного навчального продукту – тексту (Гриненко, 2008:52).

Ми розділяємо думку дослідниці С.Д. Дімітрова-Бурлаєнко що «креативність здобувача вищої освіти» – складне особистісне утворення, що охоплює сферу інтелекту, емоцій, моральних цінностей та уможливує на принципово новому, інтегративному рівні перенесення набутих компетентностей з однієї галузі життєдіяльності в іншу з метою або досягнення принципово нового результату діяльності, або виконання діяльності на принципово новому якісному рівні. (Дімітрова-Бурлаєнко, 2017)

В процесі професійної підготовки здобивачів вищої освіти, ми також спирались на наукові дослідження Н. Малахової, яка запропонувала розглядати креативність в освітньому процесі як :

- багатофакторну якість особистості;
- систему інтелектуальних, емоційних, моральних, вольових та інших знань, умінь, навичок, особистісних якостей, досвіду особистості;
- комплекс творчих здібностей;
- уміння на принципово новому рівні генерувати безліч оригінальних, нестандартних і корисних ідей, адаптуватись до вирішення нових освітніх задач;
- теоретичну й практичну готовність особистості діяти творчо в різних навчальних, життєвих і професійних ситуаціях (Малахова & Бессарабова, 2014: 140).

Дослідниця О. Є. Антонова, досліджуючи сутність поняття креативності, зауважує, що дотепер багато вітчизняних учених не визнають факт існування креативності як автономної, універсальної здібності. Саме тому здатність до творчості розглядається як відносно автономна, самостійна здібність (Антонова, 2012).

М. В. Саврасов в своїх дослідженнях розкриває психологічну структуру креативності особистості. Він виділяє три основних компонента: регулюючий, стимулюючий та змістовний компонент. Відповідно регулюючий компонент креативності (емоційна та вольова складова) характеризується показниками емоційності та емоційних станів особистості, сили волі, терплячості, стійкості, наполегливості, готовності до ризику, організованості, самоконтролю. Стимулюючий компонент (мотиваційна складова) характеризується показниками елементів мотиваційної структури

особистості, внутрішньою та зовнішньою мотивацією навчальної та професійної діяльності, мотивацією до успіху, мотивацією до запобігання невдач, спрямованістю особистості. Змістовий компонент (інтелектуальна складова) дослідник характеризує показниками вербального та невербального інтелекту, а мотиваційний виступає системоутворюючим у структурі креативності особистості. (Саврасов, 2012)

Щоб з'ясувати, наскільки важливо сьогодні бути креативним студентам було запропоновано анкетування, дослідження проводилось на освітній платформі Google Classroom за допомогою Blank Quiz. Вибірку склали 46 студентів I-IV курсів Національного авіаційного університету. Анкета містила 10 запитань, у вигляді тестів на відкритих питань, наведено декілька прикладів.

Зокрема, на запитання На питання «Що саме ви розумієте під поняттям «креативність?» тільки 10 % студентів не змогли дати відповідь. Решта 90% розкривають це поняття, але неповною мірою, утотожують з поняттям творчість, творчий потенціал, талант, що свідчить про нерозуміння ними суті досліджуваного феномена. На питання «Чи розвивають викладачі під час занять креативність?» відповідь «так, розвивають» надало 60,5 % студентів, «ні, не розвивають» — 29,5 % респондентів, «важко відповісти» — 10 % студентам. Аналіз відповідей на запитання «Чи важасете Ви що креативність важлива для майбутньої професійної діяльності» виявив, що важлива для 63,2 % студентів, не важлива — 27 % респондентів, важко відповісти на це запитання 8,8 % опитаним. На відкрите запитання «За допомогою яких методів та форм розвивають креативність викладачі під час занять» студентами були надані відповіді... (ділові ігри, методи проблемного навчання, дивергентні завдання, ситуативні вправи, тренінги тощо).

Отже, дослідив феномен «креативність» ми повністю погоджуємося с дослідницею С.Д. Дімітрова-Бурласенко, що механізмом формування креативного освітнього середовища для будь якого середовища є:

- забезпечення особистісного простору для креативно-творчої діяльності студентів;
- формування в них мотивації до прояву креативності в діяльності;
- формування уявлень про сутність креативності та креативної діяльності, техніки креативності;
- забезпечення взаємозв'язку теоретичних уявлень щодо креативності з набутими вміннями й навичками;
- усунення бар'єрів прояву креативності;
- підтримання високого рівня проблемності й творчості в навчальному процесі;
- забезпечення студентам можливості прийняття багатоваріантних креативних рішень;
- включення студентів до різних форм навчальної, навчальнодослідницької діяльності, що сприяє формуванню креативної компетентності;
- рефлексія щодо особистісних якостей і креативних умінь і навичок як передумови успішності майбутньої професійної діяльності;
- організація самостійного навчання з визначенням індивідуальної траєкторії професійного становлення (Дімітрова-Бурласенко, 2017).

Таким чином, ми бачимо що креативність є невідомою складовою професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Висновки. Отже, заклади вищої освіти повинні в професійній підготовці фахівців зосередити увагу на розвитку креативності здобувачів вищої освіти. При цьому креативність характеризується як – складне особистісне утворення, що охоплює сферу інтелекту, емоцій, моральних цінностей та уможлиблює на принципово новому, інтегративному рівні перенесення набутих компетентностей з однієї галузі життєдіяльності в іншу з метою або досягнення принципово нового результату діяльності, або виконання діяльності на принципово новому якісному рівні. Метою є при формування креативності у здобувачів вищої освіти – розвиток критичного мислення та формування творчого потенціала, якій допоможе збудити потребу в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, сформувати в людини об'єктивну самооцінку. Отже, можна константувати, що креативність це сукупність певних індивідуальних якостей особистості, які дають змогу адаптуватися до освітнього середовища, здійснювати успішну творчу діяльність, при цьому всі зусилля спрямовувати на оптимізацію процесу, знаходження необмеженої кількості шляхів вирішення проблеми, здатність знаходити рішення у нестандартних ситуаціях - надзвичайно важлива складова професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Антонова О. Є. (2012). Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 14–41.

- Вишнякова Н. Ф. (1996). Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии: дис. ... доктора психол. наук : спец. 19.00.13. Москва, 394.
- Гриненко І. В. (2008). Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 192.
- Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. (2017). Дефініції понять «творчість» і «креативність» у сучасному науковому дискурсі. Педагогічні науки, 135, 82-89.
- Литвиненко С. (2006). Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Полтава. Серія «Педагогічні науки», 3 (50), 215-219.
- Лобода О. В. (2011). Психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 21.
- Малахова Н. Н. & Бессарабова О. Н. (2014). Формирование креативной компетентности в системе образования инновационного общества. Гуманитар., соц.-экон. и общест. науки, 1, 139-143.
- Малій Н. Ю. (2011). Психолого-педагогічні особливості розвитку креативної складової професійного мислення у майбутніх педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Хмельницький, 20.
- Словарь практического психолога (1998). Ред. С. Ю. Головин. Мн: Харвест, 800.
- Павлюк Р. (2006). Критеріальна готовність майбутніх вихователів до використання казки при навчанні іноземної мови дошкільників. Наукові здобутки студентів і магістрантів – школі XXI століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава, 14-15 березня 2006 року : ПДПУ, 16-17.
- Кокарева А. (2019) Особливості системи інженерної підготовки студентів у закладах вищої технічної освіти зарубіжних країн. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя: [б. в.], 2019, №66, II (11), 17-23.
- Кокарева А. (2019) Професійний розвиток особистості інженера. Вища освіта України, 2019, 2 (27), 234-240.
- Саврасов М. В. (2012). Емоційно-мотиваційні складові креативності особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Харків : Б.в., 18.
- Соловьева, О. В. & Халилова, Л.А. (2010). Креативность в структуре педагогического мышления будущих преподавателей высшей школы. Прикладная психология и психоанализ : научное издание 2. <https://ppip.idnk.ru/index.php/-2-2010/6-2011-02-24-12-27-14/-2-2010/129-2011-05-16-10-49-27>
- Энгельмейер П.К. (2009). Теория творчества. Москва : ТЕРРА, Книжный клуб, Санкт-Петербург: Северо-Запад, 256.

REFERENCES

- Antonova O. Ye. (2012). Sutnist poniattia kreatyvnosti: problemy ta poshuky [*The essence of the concept of creativity: problems and searches*]. Teoretychni i prykladni aspekty rozvytku kreatyvnoi osvity u vyshchii shkoli: monohrafiia / za red. O.A. Dubaseniuk. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I.Franka, 14-41.
- Vishnyakova N. F. (1996). Psihologicheskie osnovy razvitiya kreativnosti v professional'noj akmeologii [*Psychological bases of creativity development in professional acmeology*] : dis. ... doktora psihol. nauk : spec. 19.00.13. Moskva, 394.
- Hrynenko I. V. (2008). Pedahohichni umovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profilu u protsesi fakhovoi pidhotovky [*Pedagogical conditions for the development of creativity of future teachers of the humanities in the process of professional training*] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.04. Ternopil'skyi nats. ped. un-t im. V.Hnatiuka. Ternopil, 192.
- Dimitrova-Burlaienko S. D. (2017). Definitсии poniat «tvorchist» i «kreatyvnist» u suchasnomu naukovomu dyskursi [*Definitions of "creativity" and "creativity" in modern scientific discourse*]. Pedahohichni nauky, 135, 82-89.
- Lytvynenko S. (2006). Kreatyvnist yak zahalna zdibnist do tvorchosti: suchasni pidkhody [*Creativity as a general ability to create: modern approaches*]. Zbirnyk naukovykh prats poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka. Poltava. Seriiia «Pedahohichni nauky», 3 (50), 215-219.
- Loboda O. V. (2011). Psykholoho-pedahohichni umovy rozvytku tvorchoho potentsialu osobystosti maibutnoho praktychnoho psykholoha [*Psychological and pedagogical conditions for the development of the creative potential of the future practical psychologist*] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiia». Kyiv, 21.

Malahova N. N. & Bessarabova O. N. (2014). Formirovanie kreativnoy kompetentnosti v sisteme obrazovaniya innovacionnogo obshchestva [*Formation of creative competence in the education system of an innovative society*]. Gumanitar., soc.-ekon. i obshchest. nauki, 1, 139-143.

Malii N. Yu. (2011). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti rozvytku kreatyvnoi skladovoi profesiinoho myslennia u maibutnikh pedahohiv [*Psychological and pedagogical features of the development of the creative component of professional thinking in future teachers*] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykol. nauk : spets. 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiia». Khmelnytskyi, 20.

Slovar praktycheskoho psykholoha [*Dictionary of practical psychologist*]. (1998). Red. S. Yu. Holovyn. Mn: Kharvest, 800.

Pavliuk R. (2006). Kryterialna hotovnist maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia kazky pry navchanni inozemnoi movy doshkilnykiv [*Criteria readiness of future educators to use a fairy tale when teaching a foreign language to preschoolers*]. Naukovi zdobutky studentiv i mahistrantiv – shkoli XXI stolittia: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Poltava, 14-15 bereznia 2006 roku : PDPU, 16-17.

Kokarieva A (2019) Osoblyvosti systemy inzhenernoi pidhotovky studentiv u zakladakh vyshchoi tekhnichnoi osvity zarubizhnykh krain [*Features of the system of engineering training of students in institutions of higher technical education of foreign countries*]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zb. nauk. pr. Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhia: [b. v.], 2019, №66, II (11), 17-23.

Kokarieva A (2019) Profesiinyi rozvytok osobystosti inzhenera [*Professional development of the engineer's personality*]. Vyshcha osvita Ukrainy, 2019, 2 (27), 234-240.

Savrasov M. V. (2012). Emotsiino-motyvatsiini skladovi kreatyvnosti osobystosti [*Emotional and motivational components of personality creativity*] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykol. nauk : spets. 19.00.01 «Zahalna psykholohiia, istoriia psykholohii». Kharkiv : B.v., 18.

Solov'eva, O.V. & Halilova, L.A. (2010). Kreativnost' v strukture pedagogicheskogo myshleniya budushchih prepodavatelej vysshej shkoly [*Creativity in the structure of pedagogical thinking of future teachers of higher education*]. Prikladnaya psihologiya i psihoanaliz: nauchnoe izdanie 2. <https://ppip.idnk.ru/index.php/-2-2010/6-2011-02-24-12-27-14/-2-2010/129-2011-05-16-10-49-27>

Engel'mejer P.K. (2009). Teoriya tvorchestva [*Theory of creativity*]. Moskva : TERRA, Knizhnyj klub, Sankt-Peterburg: Severo-Zapad, 256.

A. Kokarieva

CREATIVITY AS A COMPONENT OF HIGHER EDUCATION PROFESSIONAL TRAINING

Summary

The study urgency is due to the fact that today the higher education system is intensively transitioning to new educational standards, implementing an individual personality-oriented approach in the educational environment, the priority tasks include educating creative individuals capable of creative activity in various life spheres. its competitive in the labor market worldwide. Effective communication, mobility and creativity are the main requirements of modern market for graduates of higher education institutions. Therefore, nowadays, HEI teachers should organize the educational environment creatively, improve and modernize classical teaching methods, develop creativity and critical thinking of applicants for higher education. **The purpose of the article** is to substantiate the importance of developing creativity in the training of applicants for higher education. The activity of teachers is aimed primarily at deepening the cognitive interest of applicants for higher education, their involvement in creative independent activities, ensuring a high level of training of future professionals, the development of their competitiveness and the formation of creative activity. **methods that we used are:** theoretical analysis, synthesis - to characterize the key research concepts ; analysis of documents - to study scientific sources, regulations, legislation; systematization and generalization - to formulate conclusions and recommendations that allowed to clarify the creativity benefits in the higher education training; empirical (interviews, questionnaires, observation of the educational process). **The research results** showed that this problems solution is relevant especially in the process of professional training of applicants for higher education. Furthermore, It is very important for graduates to think independently, propose non-standard ideas, show a creative approach to various situations. It determines the direction of modern education towards the development of creativity. After all. **we concluded that** the development of creativity of applicants for higher education contributes to their successful employment in the future.

Key words: *creativity, creative competence, personal approach, subject-subject interaction, methods of creativity development, applicants for higher education.*